

RUIM BAAN VOOR DE BOER DIE NATUUR WIL BEHEREN?

Steeds vaker horen we lovende woorden over en warme pleidooien voor natuurbeheer door boeren. Het gebeurde onlangs bijvoorbeeld op de bijeenkomst in het Gouvernement te Maastricht waar het Hamsterbeschermingsplan gepresenteerd werd. Jean van der Linden, bestuurslid van de LLTB uit Eys (en broer van een bekende parlementariër) reageerde namens de boerenstandsorganisatie op het plan. Naar zijn mening zijn boeren graag bereid om natuurwaarden op hun terreinen te beschermen en te beheren. Onwillekeurig vroeg ik me toen toch af: dus we kunnen de beheersovereenkomsten wel weer afschaffen? Gaan de boeren weer uit zichzelf de natuurwaarden beschermen? Nee, hij bedoelde natuurlijk dat de boer het graag doet als er een vergoeding tegenover staat. Ieder mens is tegenwoordig immers een "homo economicus"? Behalve die idealistische vrijwilligers bij natuurverenigingen wellicht?

Van der Linden ging nog een stap verder. Hij stelde - willen we de natuurwaarden die behoren bij het boerenland behouden - dat we niet alleen de bedreigde dieren maar vooral ook de boeren ruim baan moeten geven: niet te veel beperkingen opleggen, zoals verboden op het scheuren van graslanden en op het vergroten van het bouwblok (het deel van een perceel waar bebouwing toegestaan is).

Wat betreft de Hamster heeft Van der Linden het gelijk tot op zekere hoogte aan zijn zijde: zonder boerenland geen Hamsters meer. Hetzelfde geldt min of meer voor Grutto's, akkeronkruiden en nog een reeks organismen. Sommige van die boergerelateerde natuurwaarden beginnen zich overigens de laatste jaren weer los te maken van de boer: enkele akkeronkruiden werden bij recente inventarisaties ook aangetroffen op pioniermilieus die niet door een boer worden onderhouden maar door - onder andere - de Nederlandse Spoorwegen. Het was eigenlijk wel te verwachten: immers, ooit zijn die boerensoorten ergens uit de natuur naar boerengebied geëmigreed en vervolgens met de boer hierheen meegelift. Vaak helemaal uit het Midden-Oosten of uit Zuidoost-Europa.

Maar voorlopig zijn veel soorten inderdaad nog wel afhankelijk van goedwillende boeren voor hun levensonderhoud. Deze vorm van agrarisch natuurbeheer is overigens niets nieuws. Al circa vijftien jaar zijn we daar in het kader van de toepassing van de Relatienota en de Regeling Onderhoud Landschapselementen mee bezig. In Limburg gaat het nu om ca. 14.000 ha waar overeenkomsten afgesloten kunnen worden.

Veel ingrijpender dan het beheer van boeren natuurwaarden door boeren is het streven van een aantal beleidsmakers en bestuurders om de boeren ook de "echte natuurterreinen" en de natuurontwikkelingsgebieden te laten beheren. Het lijkt heel mooi: werkgelegenheid voor boeren in stand houden en het geld-verslindende aankopen van natuurterreinen nu eindelijk eens afbouwen. Een recent onderzoek van de Universiteit van Groningen stelt echter dat het natuurrendement van het inschakelen van boeren bij het natuurbeheer lager is dan wanneer evenveel gespecialiseerde arbeid van professionele natuurbeheerders ingezet wordt. Ofwel: voor het bereiken van dezelfde natuurwaarden is arbeid van boeren duurder.

Waarschijnlijk ligt dat anders als de betaling voor natuurbeheer voor de boer alleen een bron van neveninkomsten is. In het rapport is gekeken naar de kosten bij volledige omschakeling van boerenbedrijven naar natuurbeheer. Het lijkt logisch dat dit laatste duurder uitvalt dan beheer door de huidige terreinbeherende natuurorganisaties. Immers, de dure bedrijfsgebouwen van de boeren moeten in stand gehouden worden met de opbrengsten van

het natuurbeheer, de boeren moeten weer door deskundigen begeleid worden etc., terwijl een gespecialiseerde natuurbeheersorganisatie met één groep deskundigen werkt, vele goedgetrainde beheerders in dienst heeft en met aanzienlijk minder gebouwen in het buitengebied werkt.

De maatschappelijke trend lijkt te zijn dat we zowel "pure natuur" willen als ook de "boeren natuur" van vroeger, bijvoorbeeld: de vele soorten van bloemrijke graslanden en gebieden met heggen, graften en ouderwetse drinkpoelen. Voor het in stand houden van die qua natuur en cultuur aantrekkelijke landschappen is het noodzakelijk dat we de boeren die het in standhouden, zodanige neveninkomsten bezorgen dat ze in staat blijven de traditionele methoden van onderhoud en beheer toe te passen.

Zeker is dat dat laatste efficiënter is dan een situatie waarbij we die landschappen ook weer door (semi)overheidsorganisaties laten beheren. Een uitzondering vormen een aantal typen van voedselarme, (zeer) soortenrijke graslanden zoals de kalkgraslanden. Het beheer daarvan vergt - zeker bij de huidige mate van versnippering en belasting met voedingsstoffen uit de atmosfeer - te veel specialistische kennis.

Het gaat mij dan ook zeker te ver om te zeggen dat de boeren ook het beheer van de "echte" natuurterreinen (en natuurontwikkelingsgebieden) toevertrouwd kan worden. In de Eysder Beemden hebben we kunnen zien waar dat toe leidt: overbegrazing. In een aantal gevallen zijn er best mogelijkheden; daar waar de natuurorganisatie al jaren met goed gevolg inschakelingscontracten afsluit bijvoorbeeld.

De volgende stap: de aanpak waarbij de overheid niet meer aankoopt maar alleen nog contracten afsluit met boeren voor het beheer van natuurgebieden lijkt me ook nog niet realistisch en verantwoord. Wie gaat controleren of het beheer dan op de juiste wijze plaatsvindt? En kunnen we wel de juiste sancties ontwikkelen om te voorkomen dat het misgaat? Nee, voorlopig zijn er nog een aantal belangrijke terreinen die gekocht moeten worden door de bekende natuurbeschermingsorganisaties om ze goed veilig te stellen. Het is te vergelijken met het kopen en beheren van kunstwerken. Is er iemand die stelt dat we daar maar eens mee moeten stoppen omdat we nu echt voldoende kunstwerken hebben?

Wat de natuurbescherming wellicht verweten kan worden is dat ze nog te weinig moeite heeft gedaan om de buitenwacht duidelijk te maken wat het einddoel wat betreft de te behouden en beschermen natuur nu precies inhoudt: hoeveel hectare van de in redelijkheid te onderscheiden natuurypen is voldoende om de gewenste natuurwaarden in stand te houden? Toegegeven: een lastige vraag. Met de begrenzing van de EHS in het Natuurbeleidsplan is er een eerste antwoord op gegeven, maar het antwoord zal veel scherper moeten worden. Dus: wel ruimer baan (maar geen carte blanche!) voor de boeren in de waardevolle cultuurlandschappen, maar voorlopig nog maar hier en daar boeren aan het werk in de natuurgebieden. Alleen daar waar de natuur dermate ingeperkt is en beïnvloed wordt dat de nagestreefde natuurwaarden met veel menselijk ingrijpen in stand gehouden moet worden en waar dat met boerenarbeid efficiënter te doen is dan door werknemers van de natuurbeschermingsorganisaties.

Heel efficiënt en effectief in Nederland nog te weinig toegepast is overigens in veel gevallen onderhoud en beheer door (goed begeleide) vrijwilligers: de motivatie die zij hebben wordt ook vandaag de dag maar bij weinig boeren gevonden...

Torben Mulder